

Vergaderjaar 2007–2008

22 112

Nieuwe Commissievoorstellen en initiatieven van de lidstaten van de Europese Unie

21 501-08

Milieuraad

Nr. 594

VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG

Vastgesteld 7 december 2007

De vaste commissie voor Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer¹ heeft op 18 oktober 2007 overleg gevoerd met minister Cramer van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer over:

- **de brief van de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken d.d. 6 juni 2007 over fiche inzake mededeling zesde Milieu-Actieprogramma (22 112, nr. 538, fichenr. 2);**
- **de brief van de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken d.d. 29 juni 2007 over BNC-fiche over de Mededeling «Milieu voor Europa» (22 112, nr. 549);**
- **de brief van de minister van VROM d.d. 5 juli 2007 inzake beantwoording schriftelijke vraag van het lid Spies n.a.v. het algemeen overleg over de Milieuraad op 21 juni 2007 (21 501-08, nr. 249);**
- **de brief van de minister van VROM d.d. 19 juli 2007 over het verslag Milieuraad van 28 juni 2007 (21 501-08, nr. 250);**
- **de brief van de minister van VROM d.d. 21 augustus 2007 over geannoteerde agenda informele Milieuraad 31 augustus–1 september 2007 (21 501-08, nr. 252);**
- **de brief van de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken d.d. 30 augustus 2007 over BNC-fiche inzake de mededeling «Waterschaarste en Droogte» (22 112-557, nr. 9);**
- **de brief van de minister van VROM d.d. 21 september 2007 over de kabinetsreactie op IBO «Toekomstig internationaal klimaatbeleid» en op internationale aspecten van WRR-rapport «Klimaatstrategie tussen ambitie en realisme» (30 495, nr. 3);**
- **de brief van de minister van VROM d.d. 24 september 2007 over kabinetsreactie EU Groenboek Adaptatie aan klimaatverandering (22 112, nr. 567);**
- **de brief van de minister van VROM d.d. 3 oktober 2007 over toezicht op de implementatie van EG-richtlijnen in Nederland (21 109, nr. 170);**
- **de brief van de minister van VROM d.d. 4 oktober 2007 inzake aanbieding conceptagenda Milieuraad 30 oktober 2007 te Luxemburg (21 501-08, nr. 253);**
- **de brief van de minister van VROM d.d. 11 oktober 2007 houdende het verslag informele Milieuraad 31 augustus 2007**

¹ Samenstelling:

Leden: Van Gent (GroenLinks), Van der Staaij (SGP), Poppe (SP), Snijder-Hazelhoff (VVD), ondervoorzitter, Depla (PvdA), Van Bochove (CDA), Koopmans (CDA), voorzitter, Spies (CDA), Van der Ham (D66), Van Velzen (SP), Haverkamp (CDA), De Krom (VVD), Samsom (PvdA), Roefs (PvdA), Neppérus (VVD), Van Leeuwen (SP), Jansen (SP), Jacobi (PvdA), Van der Burg (VVD), Van Heugten (CDA), Vermeij (PvdA), Madlener (PVV), Ouweland (PvdD), Bilder (CDA) en Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie).

Plv. leden: Duyvendak (GroenLinks), Van der Vlies (SGP), Polderman (SP), Remkes (VVD), Crone (PvdA), Hessels (CDA), Koppejan (CDA), Ormel (CDA), Koşer Kaya (D66), Leijten (SP), Schreijer-Pierik (CDA), Kamp (VVD), Wolfsen (PvdA), Vos (PvdA), Zijlstra (VVD), Langkamp (SP), Gerkens (SP), Waalkens (PvdA), Van Beek (VVD), Schermers (CDA), Besselink (PvdA), Agema (PVV), Thieme (PvdD), Vietsch (CDA) en Ortega-Martijn (ChristenUnie).

en de geannoteerde agenda Milieuraad 30 oktober 2007 (21 501-08);

- **de brief van de minister van VROM d.d. 15 oktober 2007 over toezending Nederlandse positie en raadsconclusies zesde milieuactieprogramma (21 501-08, nr. 255).**

Van dit overleg brengt de commissie bijgaand beknopt verslag uit.

Vragen en opmerkingen uit de commissie

Groenboek klimaatadaptatie van de Europese Commissie

De **voorzitter** geeft het woord allereerst aan de heer Jansen van de SP-fractie, die in zijn functie als rapporteur van de Kamer een aantal zaken naar voren wil brengen ten aanzien van het Groenboek klimaatadaptatie van de Europese Commissie. De minister zal daar vervolgens op ingaan.

De heer **Jansen** (rapporteur) memoreert dat Nederland voor 30 november moet reageren op het Groenboek aanpassing aan klimaatveranderingen. De commissie hoopt de definitieve kabinetsreactie op het groenboek nog voor die datum met de minister te kunnen bespreken, liefst in samenhang met de aangekondigde nationale adaptatiestrategie. De minister heeft laten weten, alle benodigde gegevens op 5 november te zullen aanleveren. Aangezien er dus nog een uitgebreid debat zal volgen, beperkt de rapporteur zich tot een aantal thema's die zijns inziens in de definitieve reactie aan de orde moeten komen.

Het kabinet stelt voor, te onderzoeken hoe het gemeenschappelijke landbouwbeleid kan bijdragen aan het klimaatbestendig maken van productieprocessen, gebieden, habitats en ecosystemen. Wenselijk lijkt ook een indicatie van de mate waarin landbouwsubsidies ingezet kunnen worden voor dit doel. Dat raakt aan de bredere vraag hoe ver de solidariteit van de lidstaten moet gaan ten opzichte van regio's die bovengemiddeld geconfronteerd zullen worden met nadelige effecten van de klimaatverandering. Het groenboek stelt de vraag hoe een collectieve Europese actie de kuststaten kan helpen, het hoofd te bieden aan de effecten van de zeespiegelstijging. Hoe effectief acht het kabinet de bestaande samenwerking met Duitsland en België? Zet het in op versterking van de bilaterale samenwerking, of acht het een Europees wettelijk kader wenselijk?

Het kabinet geeft aan te willen kijken op welk terrein extra onderzoek opportuun is. Is Nederland van mening dat de EU op het terrein van klimaatonderzoek alleen moet coördineren en faciliteren? Of moet er een eigen Europees onderzoeksprogramma komen?

De Europese Commissie heeft voor de periode van 2007–2010 een bedrag van 50 mln. gereserveerd voor dialoog met en steun aan ontwikkelingslanden middels gerichte bestrijdings- en aanpassingsmaatregelen. Is dat bij een dusdanig beperkt budget een effectieve strategie? In welke mate moeten de ontwikkelingsprogramma's van de lidstaten met elkaar afgestemd worden?

Het kabinet stelt dat adaptatie bij uitstek vraagt om regionale en lokale oplossingen die in een regionaal en nationaal kader geplaatst moeten kunnen worden. In het definitieve standpunt moet nauwkeuriger en gemotiveerd staan welke taakverdeling tussen de EU, de nationale, regionale en lokale autoriteiten wenselijk is met betrekking tot de verschillende terreinen van het adaptatiebeleid.

Ten slotte stelt het kabinet voor, de schaarste van biodiversiteit beter tot uitdrukking te laten komen in de prijzen van goederen in de verschillende sectoren. Het lijkt de heer Jansen wenselijk dat in de definitieve reactie concreter wordt aangegeven waar het prijsmechanisme ingezet zou kunnen worden en of dat dient te gebeuren op het niveau van de EU of in de lidstaten zelf.

De **minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer** acht de gestelde vragen heel wezenlijk en zal ze meenemen. Op dit moment laten de ontwikkelingen in de EU op alle genoemde thema's echter geen klip en klaar antwoord toe. Daarvoor verkeren zij nog in een te vroeg stadium. De minister zal de vragen die door de rapporteur zijn gesteld, schriftelijk beantwoorden in de reactie op het groenboek die zij de Kamer uiterlijk 5 november zal doen toekomen.

Vorbereiding op de Milieuraad

De heer **Jansen** (SP) acht Bali een belangrijke eerste stap op weg naar een post-Kyotoverdrag. Het beeld wordt geschetst alsof alles staat of valt bij de deelname van opkomende economieën als China en India en bij het toch weer voor deelname winnen van Amerika. De ontwikkelingen in de VS schijnen de goede richting op te gaan, maar deelname van de VS is niet per se een conditio sine qua non voor het maken van post-Kyotoafspraken. Nederland en de EU moeten los van de VS proberen, de voortrekkersrol vast te houden.

China haalt Amerika in rap tempo in als hoofdproducent van CO₂. China, India en Brazilië zitten in dezelfde lift als Nederland in de jaren zestig: een economische boost van jewelste en eindelijk welvaart voor de massa. Dat kan niemand die landen verbieden, maar het zal moeilijk worden, hen te betrekken bij de onderhandelingen in Bali. Een goede inzet is om de lat voor klimaatinspanningen van een land hoger te leggen, naarmate dat land zich economisch verder ontwikkelt. De houding van het westen mag echter niet al te paternalistisch zijn.

De Kyotolanden moeten zelf verder. Wie aanhaakt, is welkom. Nederland zal het goede voorbeeld moeten geven door stug door te gaan met strenge normen en innovatie. De ontwikkeling van schone energie kan veel sneller als men daarin durft te investeren. Europa moet zich daar veel meer op profileren.

Bush zet uitsluitend in op biobrandstof. Dat moet Nederland niet doen. De import van biomassa uit ontwikkelingslanden leidt tot honger, ontbossing en uitputting van de aarde. Er zit nog veel potentie in het gebruik van binnenlandse reststromen en Europa heeft alles in huis om zich te profileren op wind, water en zon. Daar moet op ingezet worden.

Dat Europa het waterbeheer oppakt met de Kaderrichtlijn water is prima. Wil de minister zich uitspreken over de inzet van water in de landen van Zuid-Europa? Met een beetje goede wil kan een mens tegenwoordig van Lissabon tot aan Barcelona langs de hele zuidkust aan een stuk door golfen. Dat kost enorm veel water, dat landbouw en natuur in die regio's tekort komen. Boeren mogen niet irrigeren, zodat de happy few aan hun handicap kunnen werken. Gekoppeld aan de effectbeoordeling zou een waterladder van Cramer het in Europa goed doen: prioritering in het watergebruik. Op plaats één hoort drinkwater te staan, op twee de natuur, op drie de landbouw, op vier industrie en energie en op vijf recreatie. De verbetering van de brandstofkwaliteit kan de heer Jansen niet snel genoeg gaan. Hij is voorstander van het behoud van de verplichting om de levenscyclus van broeikasgasemissies uit motorbrandstoffen jaarlijks met 1% te verminderen. De druk op het bedrijfsleven om over te gaan tot innovatie kan niet groot genoeg zijn. Het gemaakte voorbehoud op de duurzaamheid van biomassa is terecht. De vraag of men produceert voor markt of motor moet men zich dagelijks tien keer stellen. De SP-fractie kan dan ook niet instemmen met het zonder randvoorwaarden wegnemen van de belemmeringen voor introductie van biobrandstoffen. Hoeveel honger is de welvaart in Europa waard? De heer Jansen zou graag zien dat de minister die vraag in de Milieuraad stelt.

De inzet voor versnelde invoer van zwavelvrije diesel voor de binnenvaart verdient steun. De binnenvaart is een sector met veel onbenutte kansen. Blijvend concurreren wordt voor de binnenvaart mogelijk, indien de eisen

gelijk worden getrokken met het wegtransport, en wanneer bedrijven worden geholpen bij de financiering van technologische innovatie. De SP-fractie is positief over de inzet van de minister op het gebied van pesticiden. Zeker het belang dat zij hecht aan een level playing field op een hoog beschermingsniveau voor mens en milieu spreekt erg aan. De minister heeft de steun van de heer Jansen om dat level playing field ook in Europa op een hoog beschermingsniveau vast te leggen. Dat zou ook een goede ambitie zijn met het oog op de duurzame ontwikkeling van Europa.

Wat is de reactie van de minister op de kritiek van milieuorganisaties op het Nederlandse standpunt ten aanzien van de Kaderrichtlijn mariene strategie? Het Europees Parlement (EP) heeft in eerste lezing geprobeerd om de mariene strategie aan te scherpen, maar daar heeft de ministerraad een stokje voor gestoken, met steun van Nederland. Wat was daar de ratio achter?

Mevrouw **Neppéus** (VVD) ziet al heel wat internationale organisaties zich bezighouden met het milieu en vraagt zich af of dat nog wel spoort met elkaar. Is nog inzichtelijk wie wat doet? Hoe kan dubbel werk worden voorkomen? En hoe valt te voorkomen dat er gaten vallen?

De signalen over klimaatverandering mogen niet genegeerd worden. Er moet iets gebeuren en dat moet ook het standpunt zijn bij de naderende conferentie op Bali. De vraag is wel hoe daarbij om te gaan met andere landen. Om Nederland hoort geen hek te staan en hetzelfde geldt voor Europa als geheel. In Amerika is enige beweging ontstaan. Er is nog meer nodig, maar Amerika moet er als het machtigste land ter wereld toch bij betrokken blijven. Landen als China en India moeten eveneens bij de onderhandelingen worden betrokken, zij het niet met een opgeheven vingertje. West-Europa heeft het zelf ook niet altijd goed gedaan. Er moet een balans worden gevonden tussen economie en milieu.

De VVD-fractie heeft grote problemen met de eerste generatie biobrandstoffen. Voedselketens komen in de problemen door prijsstijgingen en elders wordt natuur vernield teneinde biobrandstoffen te produceren. Zij ziet veel meer in de tweede generatie biobrandstoffen zoals afval of frituurvet. Hoe denkt de minister daarover?

Aan de orde komen moet ook de vraag hoe je verder kunt inzetten op duurzaamheid, op wind- en zonne-energie. Kernenergie is voor de VVD-fractie eveneens een optie, zeker zolang wind- en zonne-energie nog niet alleen voor het nodige aanbod kunnen zorgen. Zij waarschuwt ervoor, zich blind te staren op de CO₂-opslag. Is dat nu echt een permanente oplossing? Verschuift men daarmee niet veeleer het probleem?

Een punt van zorg zijn sommige Natura 2000-gebieden. Klopt de indruk dat er wat beter wordt opgelet wat waar wordt aangewezen, zodat ook nog gebieden overblijven voor andere bestemmingen zoals landbouw? Zorg is er over de bijmengpercentages van biobrandstoffen. Men hoort hier en daar geluiden dat papieren bepalingen nog wel eens willen afwijken van de werkelijkheid. Hoe is het toezicht daarop geregeld?

Ten aanzien van de luchtkwaliteit lopen er discussies over een aanscherping van 25 µg naar 20 µg. Klopt de veronderstelling dat de minister vasthoudt aan de eerder uitgezette lijn en dus ook aan de 25 µg?

De heer **Van der Ham** (D66) weet uit een brief dat het kabinet van mening is dat de lidstaten in het zuiden van Europa primair zelf de waterschaarste en de droogte moeten aanpakken, door een duurzaam en verantwoord waterbeheer. Ziet zij de EU dan niet als meerwaarde? Haar huidige houding is wel heel erg door een nationale bril bekeken. Bieden die problemen voor Nederland niet juist kansen op het gebied van de technologieontwikkeling? Veel rivieren stromen door heel Europa. Acht de minister waterbeheer niet ook bij uitstek iets wat de EU gezamenlijk zou moeten aanpakken? Komt bij de Milieuraad ook het gebruik van genetisch

gemodificeerde planten ter sprake? Dat zou volgens sommigen op internationaal niveau een bijdrage kunnen leveren aan het voorkomen, op een duurzame manier, van hongersnoden, waterschaarste en verdroging. Neemt de minister dit mee naar de top?

De WRR heeft gesuggereerd dat er een World Climate Organization moet komen. De minister is daar tegen, omdat de oprichting van een nieuwe organisatie veel werk zou opleveren en veel tijd zou kosten. Daar staat tegenover dat met de komst van meer monitoring en coördinatie op het gebied van onderzoek en ontwikkeling toch een mooie slag te maken valt. Ten behoeve van meer samenwerking leek de WRR-suggestie de heer Van der Ham interessant. Kan de minister haar mening nader onderbouwen? Op de klimaatop in het voorjaar rees het idee om te komen tot een nieuw soort verdrag ten aanzien van schone energie. Er zou een organisatie kunnen komen voor gemeenschappelijk onderzoek en ontwikkeling. Ziet de minister mogelijkheden ter oprichting van een organisatie zoals CERN, die zeer succesvol met grootschalige projecten bezig zijn? Waarom niet meer samenwerken in fundamenteel onderzoek rondom schone energie? Wat is precies de hiërarchie in de acht bouwstenen van de Nederlandse initiatieven? Wat moet er bij de inzet van Nederland straks absoluut uitkomen? Een van de acht bouwstenen is de luchtvaart. De heer Van der Ham is content met het voornemen van de minister om daar het emissiehandelssysteem op los te laten en om iets te doen aan de belasting op luchtvaart. Minister Eurlings van VenW krabbelt echter als een van de eersten internationaal alweer terug, omdat hij ziet dat landen buiten de EU niets willen doen op dat gebied. Wil minister Cramer de toezegging doen dat haar mening die van het kabinet blijft?

De heer Van der Ham vindt het belangrijk dat Nederland het voortouw neemt in de adaptatie. Er wordt niet voor niets vaak gezegd dat «all disasters are man-made». Dat slaat niet alleen op de klimaatverandering, maar ook op het feit dat mensen op plaatsen gaan wonen die gevaarlijk zijn. Gezien de expertise die Nederland in dat soort zaken heeft, zou een voorname rol daarin mooi en gepast zijn.

De fractie van D66 staat kritisch tegenover biobrandstoffen en kiest in haar doorberekening van het NMP voor een biobrandstofaandeel van 10%, tegenover de 20% waar het kabinet voor gaat. Ook het NMP acht hierin voorzichtigheid geboden. Of een inzet van 20% zinnig is, dient ook in Europees verband bekeken te worden. Het mag immers geen perverse bijeffecten hebben. Wil de minister dat voorbehoud expliciet maken bij de top? Meent ook zij dat er een plan B moet komen voor het geval die 20% niet haalbaar blijken?

De heer Van der Ham is enthousiast over de CO₂-opslag en ondersteunt de drie pilots van het ministerie van EZ. De nadruk mag echter niet te veel worden gelegd op de CO₂-opslag. De heer Van der Ham heeft bij de begrotingsbehandeling van EZ een motie ingediend met daarin het verzoek om de Borsselegelden in te zetten voor grootschalige, schone energieopwekking. Nu gaat veel geld naar energiebesparing. Dat is ook heel belangrijk en zeer effectief, maar de Borsselegelden zouden expliciet moeten worden ingezet voor schone energie.

In het kader van de Lissabonagenda zouden milieuvriendelijke subsidies aangepakt moeten worden om tot meer duurzaamheid te komen. Daar is nog heel weinig van terechtgekomen. Kan de minister dat volgend jaar in gang zetten?

Over de inzet bij Bali zal nog veel discussie volgen in de Kamer. De fractie van D66 steunt normaliter de positie van de Nederlandse regering. De heer Van der Ham acht het heel belangrijk dat regio's en steden worden meegenomen bij het opplussen van de doelstellingen van Kyoto. Ontwikkelingslanden zoals India en China zijn wellicht als landen bekeken niet te vergelijken met westerse economieën, maar economisch reeds ontwikkelde regio's in die landen zijn dat wel. Van deze regio's kan meer gevraagd worden dan van de landen als geheel.

De heer **Duyvendak** (GroenLinks) concentreert zich op de Nederlandse inzet binnen de EU, wat daarna hopelijk de inzet wordt in Bali. Relevant is daarbij vooral de internationaal klimaatpolitieke kant van de zaak. De nationaal klimaatpolitieke kant komt in een later algemeen overleg aan de orde.

Bali wordt cruciaal voor het internationale klimaatbeleid. De Kyotoafspraken zijn formeel nog tot 2012 geldig, dus moeten er uiterlijk 2009 nieuwe afspraken liggen als men wil dat deze per 2012 feitelijk kunnen gaan werken. In Bali moet dus afgesproken worden dat direct begonnen wordt met onderhandelingen en er moet een agenda bepaald worden. De klimaatkwestie dringt, de wereld heeft geen tijd meer te verliezen als verdere onomkeerbare effecten van de klimaatverandering voorkomen moeten worden.

Wie in Bali per se de VS binnenboord wil krijgen, koerst af op een mislukking. Dat is jammer, maar het is niet anders. De EU kan beter proberen om het vertrouwen te winnen van de opkomende economieën en van de echte ontwikkelingslanden in Afrika. Als de EU die landen aan haar kant krijgt, doet zich later wellicht de kans voor dat de VS aanhaakt. Het vertrouwen van die landen winnen, zal alleen lukken als de EU twee uitgangspunten expliciet maakt. Ten eerste heeft iedere wereldburger even veel recht op het veroorzaken van vervuiling. De rijke landen moeten minder gaan vervuilen, zodat er in landen als China en India nog groei kan plaatsvinden. Ten tweede moet het Westen erkennen dat het een grote historische schuld heeft aan het ontstaan van de problemen die zich nu voordoen en dus veel gaan betalen voor de problemen die Afrika en Azië tegenwoordig ondervinden met het wassende water, stormen of droogte. De huidige opwarming is de schuld van het Westen, en wij zadelen Afrika en Azië op met de gevolgen. Daar moet iets tegenover staan. Waarom staan die twee uitgangspunten niet in het achtpuntenplan van het kabinet?

Het is evident dat de tweegradendoelstelling onderschreven moet worden. De EU en de rijke landen moeten voorop gaan. De EU zal zich in Bali expliciet moeten vastleggen op een doel van 30%, dit ook in verband met het erkennen van de eigen historische schuld. De handhaving moet vanaf het begin hoog op de agenda worden gezet. Mooie doelen zijn één ding, maar zij betekenen weinig zonder handhaving. Pas met een goede handhaving kan het Westen het vertrouwen van de rest van de wereld winnen.

Rondom de geagendeerde brede participatie is voorzichtigheid geboden. De ontwikkelingslanden in opkomst hebben nog een recht op vervuiling dat het Westen allang niet meer heeft. Sterker nog, de Westerse landen moeten fors bijbetalen om die landen aan schonere en duurzamere technologie te helpen. Het lost niets op om in Bali weer te komen tot een plan voor vier tot acht jaar. Er moet een langere tijdhorizon komen – 2030 tot 2040 – om ook in China en India te kunnen werken met doelen en verantwoordelijkheden.

Er moet inderdaad een mondiale markt komen. Het Clean Development Mechanism (CDM) kan daar een rol in spelen, maar CO₂ Capture and Storage (CCS) niet. De heer Duyvendak is het eens met wat de minister over technologie schrijft. Op het gebied van de adaptatie zijn miljarden nodig om de schade te verhelpen die de ontwikkelingslanden nu ondervinden vanwege de vervuiling in het Westen. Dat geld mag nooit uit de kas van de ontwikkelingssamenwerking (OS) komen. In de discussie over lucht- en scheepvaart moet vervuiling worden toegerekend aan landen; zij hebben het politiek in de hand om er iets aan te doen.

Ook de heer Duyvendak is zeer kritisch wat biobrandstoffen betreft. Er moeten niet te hoge verplichtingen komen, anders ontstaat er een eigen dynamiek, waardoor ontwikkelingslanden niet alleen worden opgezadeld met de gevolgen van klimaatverandering, maar ook nog een keer met onbetaalbaar geworden levensmiddelen of met verdere ontbossing.

Mevrouw **Spies** (CDA) meent dat na alle politieke en publieke aandacht die het klimaatverdrag de laatste tijd gekregen heeft, het moment gekomen zou kunnen zijn om echt stappen te zetten. Dat is niet de wereld door een roze bril bekeken. Men moet er toch op kunnen vertrouwen dat uitspraken gedaan op een G8-conferentie iets voorstellen. De EU heeft hoge ambities en dit kabinet ook. Er is alle reden om zich af te vragen wanneer de conferentie van Bali als geslaagd mag worden gezien. De inzet van de EU en van de Nederlandse regering lijkt te zijn dat Bali geslaagd is, als er afgesproken wordt, de onderhandelingen te starten voor een vervolg op het verdrag van Kyoto, en dat die onderhandelingen in 2009 tot een nieuw verdrag geleid moeten hebben. Het kan nog wel eens heel lastig worden om zelfs al tot die afspraak te komen; 2009 lijkt voor velen nog te ver weg om nu al serieus te worden.

Nederland en de EU moeten laten zien dat het hen in ieder geval ernst is. De EU wil unilateraal 20% minder CO₂-uitstoot realiseren. Zeker voor de ontwikkelingslanden die mogelijk geconfronteerd zullen worden met de grootste gevolgen van klimaatverandering moet er echt iets te halen zijn. Deelt de minister de opvatting dat er internationaal fondsen beschikbaar moeten komen die deze landen in staat stellen om adaptatiemaatregelen te treffen? Wat gebeurt er nu al op het front van geld voor dijken, voor veiligheid en droge voeten? De EU wil daarvoor unilateraal 50 mln. reserveren, maar hoe zit het met internationale fondsen?

Mevrouw Spies pleit er ook voor, bilaterale investeringen te blijven doen. In projecten zoals het Watership Partnership worden in samenwerking met het bedrijfsleven afspraken gemaakt tussen Nederland en andere landen. Zo kan Nederlandse kennis en kunde bijdragen aan klimaatmaatregelen in andere landen en Nederlandse bedrijven kunnen daar nog geld aan verdienen ook.

Vooral in het informele circuit moet er nog veel werk gedaan worden. Er moet geïnvesteerd worden in vertrouwen en er moet een basis geschapen worden die de afspraak mogelijk maakt dat men gaat beginnen met onderhandelen. Zijn de round-tables over soja en palmolie al zover dat daarvan resultaten gepresenteerd kunnen worden op Bali? Stappen op dat vlak zouden goed zijn ter ondersteuning van de broodnodige afspraak dat men gaat onderhandelen.

Met de Raadsconclusies en de Nederlandse inzet dat er niets extra's komt naast de stappen die zijn afgesproken in de Kaderrichtlijn water, kan mevrouw Spies van harte instemmen. Ook zij pleit bij de herziening van de brandstofkwaliteitsrichtlijn voor voorzichtigheid bij het verder ophogen van de kwantitatieve ambities. Begrijpt zij het goed dat «ophogen met de hand aan de kraan» ook de inzet is van de Nederlandse regering?

Wat in Montreal over de cfk's is afgesproken, is echt klasse en kan wellicht als inspiratiebron dienen om ook op andere dossiers internationaal resultaten te boeken.

Ten slotte vraagt mevrouw Spies aandacht voor de bodem- en de luchtkwaliteitsrichtlijn. Wat de laatste betreft, is de balans tussen normstelling, bronbeleid en mogelijkheden voor uitstel naar aanleiding van de conclusies van de milieuc commissie van het EP eerder verslechterd dan verbeterd. Wil de minister samen met haar collega's alles op alles zetten om in lijn met het oorspronkelijke voorstel van de commissie en van de raad deze rampspoed voor Nederland te voorkomen? De CDA-fractie heeft altijd sympathie gehad voor de bodemstrategie, maar nooit voor de bodemrichtlijn. Het huidige voorstel leidt weer tot extra administratieve lasten, zonder dat daar enig milieubelang mee gediend is. Wil de minister er alles aan doen wat in haar vermogen ligt om de komst van die richtlijn te voorkomen?

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) deelt de ambities van het kabinet ten aanzien van de klimaatconferentie op Bali. De voortrekkersrol van de EU is cruciaal. In 2009 moeten de onderhande-

lingen worden afgerond. Het streven van de minister naar concrete lange-termijndoelen ten aanzien van de CO₂-uitstoot van personenauto's verdient steun. Het is goed dat hierover wordt nagedacht, maar wat is de status van de «oproep» in de raadsconclusies op dit punt? Het is jammer dat in de raad nog geen akkoord is bereikt over concrete doelen. Wil de minister in de voorbereiding op Bali een nieuwe poging doen? Lange-termijndoelen zouden een duidelijk Europees signaal zijn.

De fractie van de ChristenUnie deelt het kabinetsstandpunt dat er geen nieuwe EU-richtlijnen nodig zijn voor het omgaan met waterschaarste. Er kan nog veel gedaan worden tegen de verkwisting van water. Op de informele milieuraad is gesproken over het consistent maken van het EU-beleid ten aanzien van waterbesparing. Interessant is de suggestie van de milieuorganisaties om te komen tot een normering voor huishoudelijk watergebruik, parallel aan de bestaande normering voor energie. Te denken valt aan een waterlabel, vergelijkbaar met het bestaande energielabel.

De implementatie van de afspraken uit de Europese strategie voor duurzame ontwikkeling zou op onderdelen traag verlopen, zo is mevrouw Wiegman ter ore gekomen. Kan de minister bij de voortgangsrapportage aandringen op extra inspanningen? Hoe staat het met de milieuschadelijke subsidies en hoe met de EU-brede afstemming inzake de vergroening van belastingen? Het kabinet is ambitieus wat duurzame overheidsinkopen in 2010 betreft. Hopelijk komt er een EU-brede afspraak op dit punt. Voor brandstof moeten dezelfde duurzaamheidscriteria gelden als voor energie uit biomassa. Zet de minister zich in voor het opnemen van criteria in de brandstofkwaliteitsrichtlijn? Mevrouw Wiegman steunt het voorstel van versnelde introductie van zwavelvrije diesel voor de binnenvaart in 2010.

Er blijkt verschil van mening te zijn ontstaan tussen het EP en de minister-raad ten aanzien van de mariene strategie. Volgens het parlement zijn ambitieuze maatregelen nodig, gezien de slechte situatie van de Europese zeeën. Waarom heeft de minister de door het EP gewenste bindende doelstellingen niet ondersteund? Milieuorganisaties menen dat Nederland op grond van het VN-Zeerechtverdrag wel degelijk verdergaande bevoegdheden heeft. Ook invloeden van buitenaf zouden geen beperking hoeven te zijn, gezien de regelingen voor overmachtssituaties.

In Brussel wordt gepraat over de kaderrichtlijn bodem. Aandacht voor de bescherming van de bodem en kennisoverdracht op dat terrein is positief, maar of een richtlijn hiervoor het geschikte instrument is, is zeer de vraag. Is hier sprake van een grensoverschrijdend probleem? VNO NCW stelt voor, met een thematische strategie voor bodembescherming te komen. Zo kunnen ook overlap met de Kaderrichtlijn water en nieuwe administratieve verplichtingen worden voorkomen. Wat denkt de minister hiervan?

De heer **Samsom** (PvdA) ziet de contouren zich aftekenen van een traditioneel, ragfijn internationaal onderhandelingsproces, waarbij de posities bekend zijn: Europa is fatsoenlijk, Amerika is wat minder fatsoenlijk en de ontwikkelingslanden zijn lastig, maar dat is begrijpelijk, gezien de achterstand die zij hebben en hun economische groei op dit moment. Zo gaat dat altijd in internationale onderhandelingen, alleen gaat het nu het Kyotoverdrag op het spel staat, niet om onderhandelingen met elkaar, maar om onderhandelingen met de planeet Aarde, en dat blijkt een keiharde tante te zijn die geen concessies doet, maar opwarmt. Aloude onderhandelingsstrategieën waarbij landen elkaar wat toeschuiven, gaan hier niet werken en Bali is het laatst denkbare moment om zich dat te realiseren.

De luchtkwaliteit is op dit moment een hot issue. In Brussel wordt aan een nieuwe richtlijn gewerkt, die voor Nederland en voor Europa van groot belang is. Het is storend dat de permanente vertegenwoordiging van Nederland bij de EU mails rondstuurt aan Europarlementariërs waarin er

gelobbyd wordt voor een ander standpunt dan wat in Europa op dit moment de richting lijkt te zijn. Kan de minister dat corrigeren?

Het gaat hier om een pakket aan maatregelen die bij elkaar horen. In de nieuwe richtlijn wordt de grenswaarde voor de allergevaarlijkste deeltjes aangescherpt en dat wordt gekoppeld aan bronbeleid en de mogelijkheid voor landen om uitstel te krijgen in hun pogingen om te voldoen aan de scherpe normen als het bronbeleid niet gerealiseerd wordt. Dat pakket is goed voor Nederland én voor het milieu; het afwijzen, betekent een hogere norm krijgen of geen enkel uitstel. Het pakket dient dan ook geaccepteerd te worden.

Onder de oude richtlijn was Nederland naar de mening van de heer Samsom overgeleverd aan de genade van de Europese Commissie of zelfs van het Europees Hof. In tegenstelling daartoe bevat de nieuwe richtlijn een harde omschrijving van de koppeling van norm en bronbeleid. De Commissie is zelf medeverantwoordelijk voor de komst van bronbeleid en dus ook voor de uitstelmogelijkheden. De koppeling van die twee zaken is de heer Samsom zoveel waard dat hij de aanscherping van de norm op de koop toe neemt. Die is immers ook goed voor de gezondheid van mensen. Dit lijkt hem voor Nederland de best denkbare deal. De heer Samsom deelt de zorgen over de duurzaamheid van biobrandstoffen, maar snapt niet waarom een minder ambitieuze richtlijn zou leiden tot meer duurzame biobrandstoffen. Het enige wat tot meer duurzame biobrandstoffen kan leiden, is een keiharde inzet op innovatie en ontwikkeling. Hij is tamelijk optimistisch over die ontwikkeling. Een methanolfabriek in het Noorden van Nederland die volgens de planning volgend jaar operationeel wordt en gebruik maakt van Europese glycerine kan in één keer voorzien in de hele Nederlandse doelstelling van 5,75%. Als de Nederlandse overheid ook nog bereid is, de geplande ethanol-fabriek in Sas van Gent te ondersteunen, hetzij met een accijnsvrijstelling op hoogwaardige biobrandstoffen of met een investeringssubsidie, dan kan Nederland twee keer het beoogde doel halen. Biobrandstoffen laten liggen is geen optie.

De heer **Madlener** (PVV) merkt op dat Nederland het braafste jongetje in Europa wil zijn, en Europa weer het braafste jongetje in de wereld. Per saldo acht slechts een zeer klein deel van de wereldbevolking de klimaatproblemen zo ernstig als de hier aanwezige commissieleden. De cfk-aanpak is succesvol geweest omdat er wereldwijd consensus over was dat cfk's een probleem zijn. Nu dat in de klimaatdiscussie niet het geval is, waarschuwt de heer Madlener voor de gevolgen van een Alleingang van Nederland en van Europa. Nederland dreigt maatregelen te gaan nemen die de Nederlandse burgers schaden, zonder het probleem op te lossen. Nederland kampt met een enorm verplaatsingsprobleem en de heer Madlener ziet Europa vergeleken bij de rest van de wereld toch achterblijven in economische groei. Hij ziet nu een proces in werking van productiebedrijven die zich gaan vestigen in landen als China en India, omdat de milieueisen hier in Nederland te hoog zijn, en vervolgens brengt Nederland allerlei verkeersstromen op gang om de ver weg geproduceerde producten te importeren. Dat lost het probleem niet op, en vererger het zelfs. Vanwege de relatieve milieuvriendelijkheid van de Nederlandse industrie geldt dat hoe meer industrie er hier blijft, hoe beter dat is voor de wereld. Het vestigingsklimaat mag niet verder verslechteren en er moet meer aandacht komen voor deze problematiek. Alle beleidsvoorstellen van het kabinet zouden getoetst moeten worden op hun gevolgen voor economie en vestigingsklimaat.

Er liggen voorstellen om het rijden op aardgas uit te breiden en te komen tot meer gastankstations. Wordt rijden op aardgas accijnsvrij? Dat lijkt de heer Madlener een goede zaak. Hij vindt het nog steeds niet uit te leggen aan de burgers dat zij allerlei maatregelen opgelegd krijgen, terwijl er kolencentrales worden gebouwd. Waarom wordt er niet met kernenergie

gewerkt? Ook ten aanzien van de biobrandstoffen moet Nederland zich hoeden voor domineesgedrag. Er moet meer oog zijn voor de negatieve gevolgen van biobrandstoffen. Hoe kijkt de minister tegen die consequenties aan?

Tot slot wil de heer Madlener graag weten of de minister iets gaat doen om het beeld van de o zo geweldige Al Gore wat te nuanceren door het publiek te wijzen op de onjuiste informatie in zijn film.

Antwoord van de minister

De **minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer** is verheugd dat zoveel Kamerleden geïnteresseerd zijn in deelname aan de klimaatconferentie op Bali. Er moet inderdaad voortgang worden geboekt en de minister raadt de Kamerleden aan, intensief mee te doen in allerlei workshops en discussiegroepen op Bali, zodat zij hun invloed geldend kunnen maken. De voorbereiding van tevoren is cruciaal, want eenmaal ter plekke is het één grote kermis.

Deelname van de Verenigde Staten acht de minister toch zeer belangrijk, zij het dat er natuurlijk een plan B moet zijn voor het geval dat de VS de hakken in het zand zetten. De EU moet hoe dan ook bij haar ambities blijven en die niet naar beneden bijstellen.

Het onderhandelingsproces is zeer delicaat en er moet niet op gerekend worden dat al op Bali knopen kunnen worden doorgesneden. Hoe ver men op Bali kan komen, is zeer de vraag, maar de minister vindt het een succes als een road map overeengekomen kan worden, als daar een tijdsplanning aan verbonden kan worden en als er een aantal concrete toezeggingen komt te liggen over inspanningen. Doelen zullen pas veel later afgesproken kunnen worden. Meer dan inspanningsverplichtingen is vooralsnog niet haalbaar.

Ook de onderhandelingsstrategie van de EU is erop gericht, zo concreet mogelijk te worden. Hoe ver men daarmee in de eerste ronde kan komen, is de vraag. De aanstaande verkiezingen in Amerika kunnen leiden tot een aanzienlijke verschuiving in het krachtenveld. Te veel druk erop zetten, kan averechts werken. Het is een delicaat proces. De minister zal er zeker voor zorgen dat de Nederlandse inbreng erop gericht is dat er zo scherp mogelijk wordt onderhandeld, maar waarschuwt eveneens voor te hoge verwachtingen.

Op internationale conferenties is er een G77-blok, bestaande uit zeer uiteenlopende partijen, dat nu begint wat onafhankelijker op te treden. De opkomende economieën hebben weer een heel ander belang dan bijvoorbeeld de Afrikaanse landen. Het Afrikaanse blok heeft de minister gevraagd om nog vóór Bali de voorbereidende conferentie van de Afrikaanse deelnemers in Tunis te komen bijwonen, om mee te denken over de inbreng van het Afrikaanse blok en om te bezien welke ondersteuning daarvoor mogelijk is vanuit het Westen. De minister is voornemens, inderdaad een presentatie te gaan houden op deze door de Nederlandse overheid medegefinancierde conferentie. Het Afrikaanse blok mag niet langer opzij worden gedrukt door de grotere machten.

De opkomende economieën hebben heel andere belangen. Zij zijn vooralsnog wel bereid om te bewegen, maar wat er uit de onderhandelingen zal komen, is niet zeker. De opkomende economieën spelen een cruciale rol, evenals Zuid-Amerika, wat eveneens een verdeeld blok is. Wetende dat er met de opkomende economieën al op een hoger, internationaal niveau wordt vooronderhandeld, heeft de minister samen met minister Koenders van Ontwikkelingssamenwerking besloten om zich in de voorbereidende fase op Afrika te richten.

Naast de verschillende blokken, blijft de minister ook bezig met bilaterale partnerschappen met allerlei ontwikkelingslanden. Met Europese partners wordt gezocht naar een gemeenschappelijke ambitie die men wil vasthouden in het geval van een mislukking. Zo zijn de contacten geïntensi-

veerd met bijvoorbeeld Engeland en Duitsland over de vraag hoe men de komende jaren samen op pad wil.

Gevraagd is naar de Nederlandse inzet op het gebied van innovatieve duurzame technieken. De minister maakt zich ook ongerust over de vraag of de duurzaamheid voldoende meegenomen wordt door de regering Bush, die volop inzet op biobrandstoffen. In Europa wordt naast wind, water en zon ook een heel pakket van innovatieve technieken binnen de industrie zelf gestimuleerd. Daar zit enorm veel potentieel. In Nederland is er op dit moment sprake van enige fixatie op duurzame energie en geothermie, maar er kan ook veel efficiënter worden omgegaan met grondstoffen en energie. Nederland zet voorts sterk in op innovatieve technologieën die daaraan kunnen bijdragen.

Kamer en kabinet hebben al eerder de degens gekruist over de vraag of er ingezet moet worden op kernenergie of op kolen. De minister wil het liefst een molen, maar dat kan helaas niet. In het overleg over de nota Schoon en zuinig zal op dit vraagstuk uitgebreid terug worden gekomen, evenals op de visie die het kabinet heeft ten aanzien van een toekomstbestendige brandstoffenmix. In een onlangs uitgekomen rapport van het Energieonderzoek Centrum Nederland (ECN) is ook gekeken naar het Europese potentieel en de mix. Minister Van der Hoeven is aanwezig bij de besprekingen daarover. Het aantal keuzes is beperkt. De inzet van duurzame energiebronnen en de nodige investeringen in de efficiëntie zullen niet zo snel gaan dat fossiele brandstoffen niet meer nodig zullen zijn. Het lijkt de minister zinnig om de Kamer voor het notaoverleg Schoon en zuinig de relevante informatie te doen toekomen.

De minister heeft al verschillende internationale conferenties over klimaatadaptatie bijgewoond en haalt er twee punten altijd prominent uit. Ten eerste wijst zij er steeds op dat de klimaatverandering voor ontwikkelingslanden het ergst is en dat dus het Westen in morele en financiële zin een grote verantwoordelijkheid heeft om dat probleem te helpen oplossen. De minister heeft dit ook besproken met de Wereldbank. Hoe dat gefinancierd moet worden, is nog onduidelijk en het zal onderdeel vormen van de discussie op Bali. Ter discussie staat een «carbon fund», zij het dat onduidelijk is of dat gevoed moet worden met emissiehandelsgelden of anders. Er moeten in Bali afspraken worden gemaakt over een adaptatiefonds, hoe globaal dan ook, omdat de financiering een heel heikel punt is in de bespreking met de armere ontwikkelingslanden.

In de tweede plaats is het bedrag van 50 mln. dat nu is opgenomen in de klimaatvoornemens op Europees niveau slechts een begin. Het gaat natuurlijk om veel grotere bedragen. Dat is ook waarom men aanhikt tegen het benodigde fonds, dat echt substantieel moet zijn. Met een paar miljoen is dit probleem niet op te lossen. Op Bali wordt een apart side-event georganiseerd om te bezien hoe de nodige geldstromen gemobiliseerd zouden kunnen worden om dat fonds te voeden.

Nederland kan ook een bijdrage leveren door in de betrokken landen projecten vlot te trekken en door Nederlandse vakmensen in het kader van technologie-uitwisseling projecten te laten uitvoeren in diverse landen. Dat gebeurt al en daar verdienen bijvoorbeeld Nederlandse adviesbureaus ook geld aan.

Het klimaatprobleem is niet te bagatelliseren en de minister is het niet eens met uitspraken als zou het milieubeleid van Nederland 's lands concurrentiepositie dan wel vestigingsklimaat verslechteren. Het beleid is er juist op gericht om het klimaat- en milieuprobleem zo voortvarend aan te pakken dat men dankzij alle investeringen in vernieuwing en innovatie in de positie van economische koploper komt te verkeren. Gelukkig is het bedrijfsleven zich bewust van het feit dat economie en milieu hand in hand kunnen gaan en dat men daarmee zijn positie en kansen kan verbeteren. Nederland moet een duurzame samenleving worden en daarbij speelt innovatie een belangrijke rol. Het economische potentieel daarvan kan het bedrijfsleven en zijn concurrentiepositie versterken. Dat begint

zich nu reeds af te tekenen. Nederlandse adviesbureaus zijn al in de hele wereld bezig met werk op het gebied van klimaatadaptatie.

De minister is voorstander van een bundeling van krachten op het gebied van Research & Development. Dat is in EU-verband ook al gaande. Er lopen reeds programma's op het gebied van duurzame energie. De minister wil geen tijd verdoen aan het praten over nog een fonds en acht het beter om zich te concentreren op de reeds lopende technologische samenwerkingsprojecten en die nog uit te breiden. Een nieuw samenwerkingsinitiatief acht zij dan ook niet nodig, te meer daar ook de internationale organisaties daar goed coördinerend werk in doen. De minister zegt toe, de Kamer binnenkort een overzicht toe te sturen van reeds bestaande Europese R&D-fondsen op het gebied van duurzame technologie en dergelijke.

In antwoord op de vraag naar de Borsselegelden wijst de minister op het feit dat alle gelden die beschikbaar zijn voor innovatie gebundeld zijn. Ongeacht uit welk potje men geld haalt, er moet genoeg overblijven voor het geheel. Zij wil dus liever niet sec de Borsselegelden bespreken, maar kijken naar alle innovatiegelden en naar de vraag of het daarmee te doen is en zo ja, op welke manier.

In de internationale onderhandelingspraktijk is nu al merkbaar dat de focus meer op de regio's ligt dan op landen. Dat is ook logisch: een land als India heeft heel arme regio's, maar ook rijke.

Er zijn geen prioriteiten aan te geven binnen de acht bouwstenen waar de minister aan wil werken. Alle acht thema's zijn even belangrijk en vereisen actie.

Wat de verplaatsing van productieprocessen betreft, heeft het NMP net een rapport uitgebracht waaruit blijkt dat bedrijven niet om milieuredenen vestigingen verplaatsen. Processen zoals die verplaatsingen treden overal ter wereld op en hebben te maken met de globaliserende economie. Het is de taak van het kabinet om daar goed op te reageren.

De minister zou wel willen dat er uitgegaan kon worden van het principe dat iedere wereldburger recht heeft op het veroorzaken van even veel vervuiling, maar de wereld is daar nog niet aan toe. De realiteit is wederom veel weerbarstiger, maar dat zo'n principe wordt meegenomen in het denken is al heel wat.

De minister wil Carbon Capture and Storage (CCS) wel opnemen in Clean Development Mechanism (CDM). Het is een van de overgangstechnologieën die het mogelijk maken om toe te groeien naar duurzame energie. Nederland pleit er in Europees verband voor, om dit ook mee te nemen in de emissiehandel. Als dat namelijk niet kan, is het niet realistisch om die methode verder in Nederland uit te werken, omdat zij onbetaalbaar wordt. Er worden inderdaad OS-gelden ingezet voor klimaatadaptatieprojecten, bijvoorbeeld op het gebied van water. Dat zijn echter bilaterale projecten van een heel andere orde dan wat nodig is om de klimaatadaptatieproblematiek te lijf te gaan.

De discussie over luchtvaartemissies is gaande. Tot nu toe heeft de hiervoor verantwoordelijke VN-organisatie International Civil Aviation Organization (ICAO) weinig voortgang geboekt. De EU heeft een voorbehoud aangetekend ten aanzien van de stelling dat wederzijdse overeenstemming noodzakelijk is alvorens vluchten van derde landen onder een emissiehandelssysteem te kunnen brengen. De EU en Nederland willen zoveel mogelijk vluchten in het emissiehandelssysteem betrekken. Met een beperking tot EU-interne vluchten wordt het doel onhaalbaar. Het doel kan worden bereikt door het systeem alvast EU-intern te beginnen en later uit te bouwen, of door te gaan voor een opname van alle vluchten die uit Europa vertrekken. Welke lijn beter is, wordt op EU-niveau nog gezien. Op korte termijn moet een van de twee lijnen gekozen worden.

De round tables over palmolie en soja lopen nog. Die over palmolie is verder gevorderd dan die over soja. Voor haar afreis naar Bali gaat de minister nog naar Maleisië, om daar een bezoek te brengen aan plan-

tages. Daarvoor zal zij zich goed laten informeren, ook door kritische partijen, zodat zij daar de juiste vragen kan stellen en de juiste locaties kan opzoeken. Gekeken wordt ook of de round-tableprincipes toegepast kunnen worden op Maleisië, dat de Nederlandse duurzaamheidscriteria heeft omarmd en als basis hanteert. Nu moet de praktijk nog aangepast worden.

Over biobrandstoffen en duurzaamheidscriteria heeft onlangs een algemeen overleg plaatsgevonden. Niet besproken is toen dat Nederland de biobrandstoffenrichtlijn niet zo gaat invullen dat men al in 2007 voor 20% gaat. 10% is het uitgangspunt en daarna wil men verder komen, maar dan op een manier die met het oog op duurzaamheid mogelijk is. De minister is daar inhoudelijk nauw bij betrokken en acht het van groot belang, dat zorgvuldig te doen. Er wordt op dit onderwerp samengewerkt met verschillende landen en met het bedrijfsleven. De duurzaamheid van biomassa en de inzet daarvan voor energiedoelen is ook een thema waarop de minister internationaal zeer actief is. Er is ook veel vraag naar de duurzaamheidscriteria die Nederland heeft opgesteld. Zij zullen wel niet dé standaard worden, maar zijn wel richtinggevend.

De komende drie, vier jaar is er sprake van een overgangssituatie, omdat de richtlijnen nog niet gebaseerd kunnen worden op een certificering. Zolang dat niet mogelijk is, kan er niet in wetgeving worden hardgemaakt dat naleving mogelijk is, zodat de broeikasgasrichtlijnen alleen nog maar vastleggen in wettelijke termen. Wat andere zaken betreft, moet je het hebben van rapportages. De minister wil ervoor zorgen dat ook de andere thema's zo snel mogelijk wettelijk verankerd kunnen worden. In de Milieuraad is hier al een paar keer op deze manier over gesproken en raadsvoorzitter Dimas is voorstander van deze duurzaamheidscriteria en van hun wettelijke verankering.

Er lopen programma's om te achterhalen wat wereldwijd de beste gewassen zijn voor de productie van biobrandstoffen van de tweede generatie. Frituurvet en ander afvalmateriaal kan ook voor energiedoelinden worden ingezet. Er is toezicht op de bijmenging van biobrandstoffen. Bedrijven moeten een boekhouding bijhouden, die door de VROM-Inspectie gecontroleerd wordt. De eerste rapportage daarover volgt in april 2008.

De thematische bodemstrategie was er al en daarop wordt nu ook de richtlijn gebaseerd. Dat loopt parallel. Het kabinet heeft tot het laatst volgehouden dat Nederland de zaak al goed geregeld heeft en dus geen richtlijn behoeft. Veel andere landen, met name in Oost-Europa, hebben echter nog geen regeling. Om de zaak in heel Europa goed geregeld te krijgen, was het wenselijk om toch met een EU-richtlijn te komen. Nu zich steun aftekent voor de komst van een bodemrichtlijn in de Milieuraad en in het Europees Parlement, kan Nederland beter meewerken en de eigen ervaring dusdanig inbrengen dat er een goede richtlijn komt, waar ook de nieuwe lidstaten baat bij hebben.

De mariene strategie is een dossier van staatssecretaris Huizinga. De zorg dat die strategie aan het afkalven zou zijn, is onterecht. De raad heeft in september 2006 een akkoord gesloten en daar staat het kabinet nog steeds achter. Gerealiseerd wordt een integrale aanpak met samenwerking tussen zeeverdragslanden. Nederland is daar positief over. De amendementen uit het EP voegen nieuwe elementen toe, die de minister positief acht. Nog wel discussie is er over de vraag of er in plaats van de nu voorziene inspanningsverplichting een resultaatverplichting vastgelegd zou kunnen worden.

De minister zet zich ervoor in dat er zo snel mogelijk een inventarisatie komt van subsidies die besteed worden aan initiatieven die schadelijk zijn voor het milieu. In de conclusies van de Milieuraad van juni 2007 is opgenomen dat er een road map komt van de Commissie. Om de zaak te bespoedigen wordt dus geprobeerd om de druk op de Commissie te verhogen. Alle pogingen zijn gericht op een herstructurering van het

subsidiestelsel en op een aanpak per sector. De minister zegt toe, in een volgende Milieuraad aan te dringen op gerichte actie en navraag te doen wanneer er iets verwacht mag worden van de Commissie.

Op de Lissabonbijeenkomst is gesproken over de vraag of er een aparte richtlijn moet komen ten aanzien van waterschaarste. De Zuid-Europese landen waren daar sterk voor. De andere landen willen het geregeld zien in de bestaande waterrichtlijnen. Waterschaarste is vaak een nationale problematiek die per land verschilt. De meerwaarde van een Europawijde regeling werd betwijfeld. Waar samenwerking zinvol is, hebben bijvoorbeeld Spanje en Portugal al bilaterale overeenkomsten afgesloten. Portugal heeft het vraagstuk van de aparte geldstromen ingebracht, om bovenop de bestaande fondsen nog meer middelen vrij te krijgen voor de droogteproblematiek. De andere betrokken partijen wilden daarin juist grote voorzichtigheid betrachten.

Een waterlabel lijkt een goed idee te zijn, maar is bij nader inzien niet te vergelijken met het energielabel. Het energielabel betreft als het ware het karkas van een huis – de isolering, de kozijnen, de hoogrendementsketel – terwijl veel van de watermaatregelen juist productmaatregelen zijn die niet te koppelen zijn aan een huis.

Nederland loopt voorop in duurzaam inkopen. Er wordt aan gewerkt om dat ook op Europees niveau op te zetten. De minister probeert de resultaten van de Nederlandse aanpak en de stappen die de komende drie jaar genomen moeten worden, dusdanig over te brengen dat de duurzame inkoopstrategie er ook op Europees niveau komt.

De minister wijst op het grote succes dat bereikt is met de onderhandelingen over het Montreal-Protocol, wat nu zal leiden tot een reductie van 12 tot 15 gigaton hcfk's. Dat nieuws heeft de kranten nauwelijks gehaald, maar de minister is er trots op dat dit is bereikt en dat een Nederlander als voorzitter van de commissie die de onderhandelingen tot een goed einde moest brengen, daar zo'n belangrijke rol in heeft gespeeld.

Het oprichten van een World Climate Organization vindt de minister geen goed idee. Er zou te veel tijd verloren gaan met discussies over lidmaatschap, structuur en financiering. Er bestaan al genoeg organisaties en het is nu zaak dat deze hun krachten bundelen.

De minister acht het een enorme opgave om op het gebied van de luchtkwaliteit in 2015 een grenswaarde van 25 µg te halen. Daar blijft zij bij. Er zit dan ook geen enkel licht tussen hetgeen de minister en de Permanente Vertegenwoordiger bij de EU hierover uitdragen. Het pakket dat er in het kader van de onderhandelingen bij is gekomen, is inderdaad een verbetering, maar de minister is er niet van overtuigd dat het zal lukken om de daarin vereiste 20 µg te halen, noch dat er voldaan kan worden aan de twee condities. Zelfs als de auto-industrie slaagt in de gewenste innovatie zal het nog een hele tijd duren voordat de oude auto's zijn vervangen door schonere. Bovendien is Nederland voor zijn luchtkwaliteit ook erg afhankelijk van de Europese burens en hun doen en laten.

Nadere gedachtewisseling

De heer **Jansen** (SP) merkt op dat hij wat de luchtkwaliteit betreft, per saldo overtuigd is van de insteek van de minister.

Mevrouw **Spies** (CDA) ziet de partijpolitieke verschillen verschrompelen in het aangezicht van de grote opgave die op Bali wacht. Het lijkt haar belangrijk om op alle mogelijke niveaus – bilaterale contacten, in groepen van landen – bezig te zijn om straks op hoog niveau afspraken te kunnen maken die kunnen leiden tot een nieuw verdrag in 2009. Op het gebied van de luchtkwaliteit kiest de minister een verstandige lijn. Het draagvlak dat in Nederland bestaat voor een ambitieus milieubeleid moet worden vastgehouden. Als men zich keer op keer doelen stelt die buiten bereik liggen, werkt dat frustrerend en averechts.

Mevrouw **Neppérus** (VVD) steunt de minister in haar internationale aanpak van Bali en hoopt er het beste van. De gedane uitspraken over de luchtkwaliteit steunt zij en het is belangrijk om een goed beeld te krijgen van de manier waarop andere landen omgaan met de bestaande normen.

De heer **Duyvendak** (GroenLinks) wil van de minister graag nog scherper horen wat zij bereid is zelf te gaan doen op Bali en wat zij van anderen verwacht. De heer Duyvendak verwacht zelf dat China en India de Zwarte Piet toegeschoven krijgen en hoopt dat de minister meer van het rijke Westen verwacht dan van die landen.

Wat de mariene strategie betreft, is de heer Duyvendak ongelukkig met de inzet van deze minister. Ten aanzien van de luchtkwaliteit is hij het oneens met de minister. Een aanscherping van de norm is goed voor volksgezondheid en milieu.

De heer **Samsom** (PvdA) roept de minister op, het nodige gevoel van urgentie mee te nemen naar Bali. Bali moet het begin vormen van een traject dat moet leiden naar een vervolg op het Kyotoverdrag, anders valt er een gat na 2012. Ten aanzien van de luchtkwaliteit roept hij de minister op om mee te denken met Brussel. Het is goed als er strengere normen komen, maar dan in combinatie met een op Nederland toegesneden pakket aan uitstel mogelijkheden als het in Brussel niet lukt om de nodige bronmaatregelen te treffen. Wellicht is 2017 te vroeg, maar dit is toch de route die naar een oplossing leidt.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) lijkt het goed om schriftelijk toegelicht te krijgen waar het kabinet precies staat ten aanzien van de kaderrichtlijn mariene strategie.

De **minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer** zal nog een keer schriftelijk toelichten welke mariene strategie het kabinet volgt en waarom. Wat de luchtkwaliteit betreft, houdt de minister vast aan 25 µg zolang de minister geen vaste toezeggingen heeft over de condities. Zij ziet niet hoe zij de strak geformuleerde voorstellen uit de EU binnen de gegeven tijdsperiode zou moeten halen.

Toezeggingen

- De minister stuurt voor het Notaoverleg Schoon en Zuinig de visie van het kabinet op de energiemix (motie-Neppérus c.s. 28 240, nr. 84);
- De Kamer zal een overzicht ontvangen van Europese R&D fondsen op het gebied van duurzame energie;
- In het voorjaar van 2008 ontvangt de Kamer een rapportage van de VROM-inspectie over bijmenging van biobrandstoffen;
- De gestelde vragen over de mariene strategie zullen in overleg met de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat schriftelijk worden beantwoord;
- De minister zal schriftelijk reageren op de vragen van de rapporteur Jansen over het groenboek adaptatie klimaatbeleid.

De voorzitter van de vaste commissie voor Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer,
Koopmans

De adjunct-griffier van de vaste commissie voor Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer,
Van Halen